

Mesto 65+

Staranje med umikom in urbanostjo

Razstava

Meta Kutin

Projekt je del razstave Vizije SO 16 Društva arhitektov Ljubljana, v sodelovanju s Slovensko univerzo za tretje življenjsko obdobje (SUTŽO).

Otvoritev razstave: 16. 10. 2021 na Kongresnem trgu v Ljubljani in 27. 10. v Galeriji Kresija v Ljubljani.

V projektu so sodelovali študenti arhitekturnega programa Trgi, ulice in stavbe okoli nas na SUTŽO:

Pika Bizjak, Nada Klučar, Dubravko Lovrečič, Vida Vilhar Pobegajlo, Mira Rajh, Anamarija Rančič, Milan Stojnšek, Andrej Šolar, Marko Živec, Ivica Žonta

Avtorica spremljevalnih besedil in kustosinja: Meta Kutin

Portretne fotografije: Janez Marolt

Oblikovanje vabila in plakatov razstave: Katjuša Kranjc

Razstavo so podprli: Mestna občina Ljubljana,

Ministrstvo za okolje in prostor RS, Ministrstvo za kulturo RS

Ljubljana je leta 2011 dobila naziv »Starosti prijazno mesto«. Raziskava, ki jo je opravil Inštitut Antona Trstenjaka o tem, kakšno mesto je starejšim prijazno, se je naslonila na načela Svetovne zdravstvene organizacije. Prebivalstvo se stara, družba se spreminja, potrebe obvladovanja prostora za starejše in aspiracije starejših prav tako. V Ljubljani je danes skoraj 20 odstotkov prebivalcev starejših od 65 let. Za njih arhitekti in urbanisti načrtujejo, njih morajo spoznati, dobro poznati njihove subjektivne in skupne potrebe, jih povabiti k sodelovanju.

S posegi v urbano okolje in poglobljenim poznavanjem starejših, njihovih potreb in aspiracij, se tudi arhitekti in urbanisti lahko uprejo starizmom, slabšalnim nepreverjenim resnicam o staranju, starosti in starih. Tako kot številni drugi strokovnjaki, tudi oni pogosto še nimajo izkušnje lastne starosti, zato pri načrtovanju upoštevajo predvsem infrastrukturne in programske potrebe starejših, opirajoč se na področno zakonodajo, pravilnike in standarde. Ko želijo starejšim, tako tistim v institucionalni oskrbi kot tistim, ki ostajajo doma, zagotoviti varnost in udobnost, upoštevajo medicinski model staranja. Težje pa se vživijo v emocionalne, socialne, participatorne in razvojne potrebe starejših moških in žensk, v socialni in kulturni model staranja, ki se oblikujeta v nekaterih drugih strokah. Ob prebiranju publikacij o pravicah starih v mestu, ki obstajajo na različnih koncih Evrope, se zavemo, da je zakonodaja pomanjkljiva, saj je preprosto preslikana s področja invalidnosti na področje starejših.

Starejši so izjemno raznoliki, njihov slog staranja prav tako. Potrebujejo prostore, ki so zanje pomenljivi (pomembni in smiselni), pa naj gre za merilo ene sobe ali celega dela mesta. Načela, ki naredijo prostor pomenljiv starejšim, veljajo v veliki meri v prostorih zelo različnih meril. Še več, pomenljivost prostorov se spreminja v občutjih tistih, ki se starajo. »Dobro načrtovana soseka je tista soseka, ki zadovoljuje potrebe starejših, ne le danes, marveč tudi v njihovi prihodnosti,« je povedal A. T. (78). S staranjem se hierarhija potreb in vrednot starejših spreminjata. Jim znamo slediti?

S projektom Mesto 65+, Staranje med umikom in urbanostjo želimo opozoriti na stanje starih, razpetih med umikom in urbanostjo, med dezangažiranostjo in življenjem, povezanim z mestom, s spremembami v njem. Ljubljana se je v zadnjih petnajstih letih močno spremenila. Vsem vidne spremembe mestnih prostorov ohranjajo mesto živo, ob tem pa je treba imeti posluš tudi za malenkostne razlike v rešitvah. Te naredijo, da so posamezne rešitve zadostne, dobre ali odlične. »Spremembe imamo radi, če so na bolje,« pravijo starejši študenti Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje (SUTŽO). Skupaj z njimi smo se spraševali, kakšen naj bo javni prostor, da bo njim, starejšim od 65 let, prijazen, da jih ne bo izključeval? Kakšna so razmerja, ki se pletejo med javnim prostorom in njegovimi starejšimi uporabniki? Kako se ti lahko umaknejo iz prostora in pri tem ostanejo na svoj način vključeni vanj, in iz česa sestoji njihova urbanost?

Opozoriti želimo tudi na pomen vključevanja starejših v javni prostor mesta. Kadar delamo z družbenimi skupinami, ki so zunaj glavnega družbenega toka, moramo utirati poti k njihovi vidnosti, slišnosti, priznanosti. Razstava Vizije SO 16 je omogočila, da starejši meščani vstopijo v mestno galerijo in na osrednji javni trg ...

Pred vami so izbrane nekatere izjave starejših Ljubljančanov, ki smo jih opremili s kratkimi razmisleki. Prisluhnite jim. Ne sodite, temveč poskušajte razumeti, kaj sporočajo.

*»V centru moram hrup
pač vzeti v zakup. A hrup je tudi
življenje. Moj hrup so koncerti
v Križankah, glasba iz
baletne šole ...« .
Mira*

Starejše je treba znova pripeljati tja, kjer je življenje, kjer je kultura, izobraževanje, kjer živijo in delujejo drugi. Kako lahko pripomoremo k temu, da bi starejši ostali v središču mesta? Fasade in druge zunanje mestne površine so v starem mestnem jedru Ljubljane pretežno prenovljene. Morda je sredi staranja prebivalstva čas, da se začnemo ukvarjati tudi s prostori za zidovi stavb. Da razmislimo, kako jih prilagoditi potrebam prebivalstva, ki se stara.

Hoditi v mesto takrat, ko je v njem največja množica, nekaterim daje občutek, da so vključeni v dogajanje. Spet drugi pa vse manj vstopajo v svet mlajših in se mu boječe umikajo. Vsem pa je treba zagotoviti vizualni stik z mestom, skozi okno njihovega doma, skozi okna mestnega avtobusa. Zato je pomembno, da avtobusnih oken ne prekrivamo z reklamnimi nalepkami.

*»Rada imam odprte in svetle
prostore. In čim manj reklam,
ki kar dušijo.«
Nada*

S staranjem se nam življenjski prostor pogosto krči. Pri tem je pomembno, da je življenjski prostor vzdrževan, predvidljiv, obvladljiv, pa naj gre za stanovanje, hišo, sosesko, občino ... Že najmanjše nepravilnosti v asfaltu so lahko ovira. Neenakomerna višina stopnic lahko povzroči nesrečo. Nenehno spreminjanje programov in obvestil ljudi zmede.

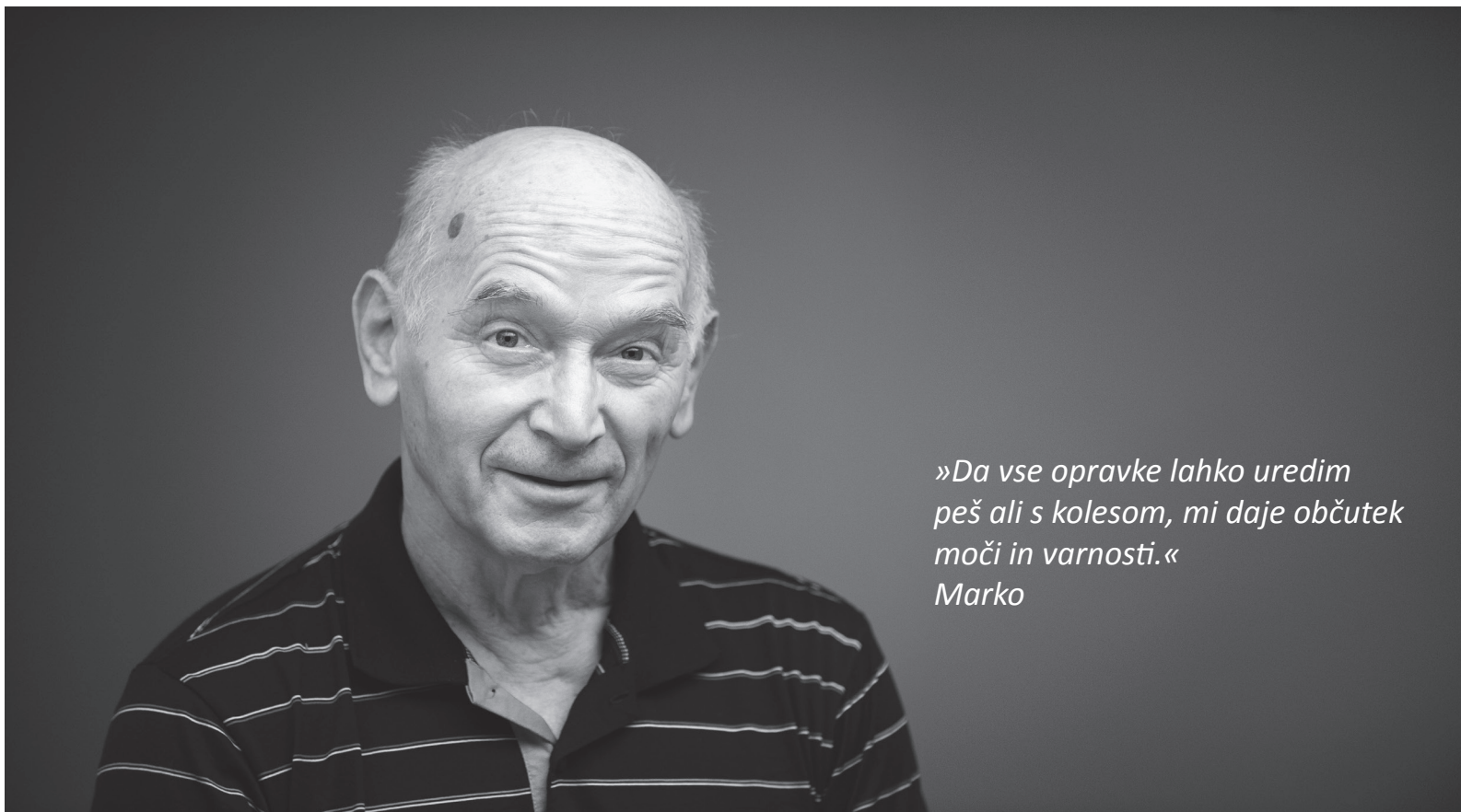

*»Vloga, ki jo imam tisti dan,
vpliva na to, kako doživljam mesto.
V mesto prihajam kot babica,
študentka, vodnica ...«
Ivica*

Starejši in upokojeni so ena izmed najbolj raznolikih družbenih skupin. Gre za ljudi z različnim socialnim ozadjem, različno izobrazbo, različnimi izkušnjami ..., zato so tudi njihove potrebe in aspiracije, povezane s prostorom, zelo različne in mesto (do)živijo različno.

Če se starejši izločijo iz prostorov soseske, to pomeni, da se je soseska grobo in močno spremenila in je v njihovih očeh izgubila svojo identiteto. Na spremembe se je treba pripravljati z nenehnim ozaveščanjem in izobraževanjem vseh prebivalcev, ne le starejših.

*»Da vse opravke lahko uredim
peš ali s kolesom, mi daje občutek
moči in varnosti.«
Marko*

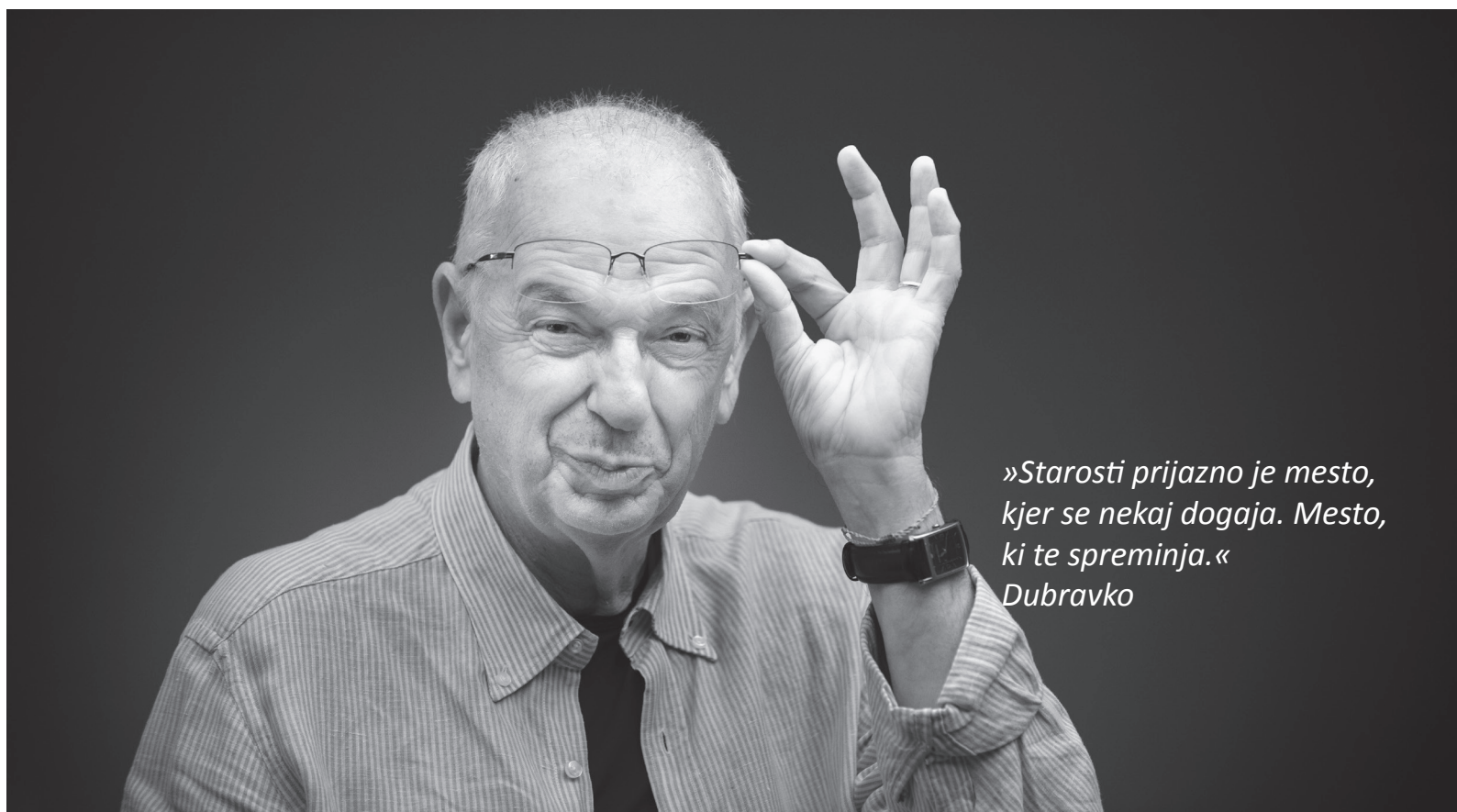
Kako dobro se staramo, je odvisno od varnosti in udobnosti okolja. Tako je treba upoštevati načelo hodnosti (angl. walkability) površin. Starejši namreč cenijo hojo kot fizično dejavnost, pa tudi kot način premikanja. Hojo lahko spodbujajo tudi ozelenjenost okolja, povezljivost mestnih ulic, čistoča in estetika mestnih prostorov. Starejšim prijazno mesto, je mesto prijazno vsem.

*»Vse, kar se dogaja v mestu,
je del mene. Po daljši odsotnosti
se zapeljem po mestu, da vidim,
kaj se je v vmesnem času
spremenilo.«*

Andrej

Za nekatere je odnos do mestnega prostora temelj njihove urbanosti. Navezanost na svoj teritorij se v starosti krepi. Lasten teritorij je zatočišče, je prostor spominov. Lasten teritorij pa ni le stanovanje ali hiša, so tudi soseska, četrt, občina, kjer potekajo vsakodnevne dejavnosti in se ohranjajo navade. Gre za sistem vseh že omenjenih prostorov, pa tudi za skupne površine in javne prostore. Vse skupaj sestavlja okvir urbanega življenja.

*»Starosti prijazno je mesto,
kjer se nekaj dogaja. Mesto,
ki te spreminja.«
Dubravko*

Poleg materialne razsežnosti je pomembna tudi socialna razsežnost mesta. Nanjo vplivajo osebne značilnosti posameznika in socio-prostorske značilnosti poti, na katere se poda starejši človek. Obvladovanje življenja v mestu oz. urbana kompetenca je v tem, da se nekdo povezuje in deluje z drugimi in da med njimi najde svoje mesto. Zato naj mestni prostori ne bodo monofunkcionalni. Podpirajo naj različne potrebe in aspiracije starejših uporabnikov mesta. Drobne in specializirane storitve v pritličju stavb krepijo pripadnost prostoru.

*»Odkar se izobražujem o arhitekturi
in urbanizmu, ne hodim več z očmi
uprtimi v tla.«
Pika*

Družba znanja vsem narekuje nenehno učenje. Starejši pri tem niso izključeni. V Ljubljani, ki se hitro spreminja, je spremembe treba raziskovati, sooblikovati in razumeti. Znanost občanov (angl. Citizen Science) kot sestavina vsakdanjega življenja se širi, kajti sprememb je toliko, da jih ne moremo prepustiti le strokovnjakom.

*»Obiskovanje raznih izobraževalnih programov me pripravi, da pridem v center mesta in spremljam spremembe. Rada jih imam, spremembe na boljše.«
Vida*

Upoštevanje urbanosti starejših pomeni, da sredi razvoja ščitimo preteklost. Snujmo prostor tako, da omogoča spoštovanje in dostojanstvo starejših in da jih dela ponosne, da ponuja kakovostne storitve in povezavo starejših z vrstniki in drugimi. To so prostori, ki omogočajo vključevanje starejših v javnost, prostori, kjer so starejši vidni in so njihove zmožnosti ter dosežki vidni. Kateri prostori našega mesta to že dosežajo?